

Emakeele Seltsi keeleteimkonna otsus võõrsõnade kirja­pildi ja häälduse erinevuse ning tsitaatsõnade kohta

Emakeele Seltsi keeleteimkond arutas 22. septembril ja 16. novembril 2022 Tiina Paeti ja Peeter Pälli esildise alusel võõr- ja tsitaatsõnade vahekorda. On hulk keelendeid, mis on normitud võõrsõnana, ent mille puhul ei ole järgitud häälduspärasuse põhimõtet, s.t kirja­pilt ja hääldus ei lange kokku. Näiteks hääldatakse sõna *gala* ka [gaala], *jazz* [jats], *karate* [karatee], *plov* [plohv], [ploff] ja *tsunami* [tsunaami], mistõttu ei vasta praegune kirjutusviis eesti kirja­viisi põhimõtetele.

Keeleteimkonna otsus (16.11.2022)

Eesti kirja­viisi põhimõtted, sh tsitaat- ja võõrsõnade eristamise kohta, on traditsioonilised ja neid ei ole otstarbekas praegu muuta. Selleks et rakendada võõrsõnade häälduspärasuse põhimõtet ja vältida edaspidi vastuolusid, on soovitatav nimetatud põhimõttele mittevastavad sõnad vormistada häälduspärasel kirjutusviisis, säilitades rööpselt ka senise kirja­pildi. Näiteks sobib mugandada *gala* → *gaala*, *jazz* → *jats*, *karate* → *karatee*, *plov* → *plohv*, *ploff* ja *tsunami* → *tsunaami*.

Võimalik on viia kirja­pilt hääldusega vastavusse ka neil juhtudel, kui võõrsõna valdav tegelik hääldus on muutunud, näiteks *polügoon* → *polügon*.

Selgitus

Eesti keeles vastab võõrsõnade kirja­pilt üldjuhul hääldusele. Kui kirja­pilt ja hääldus erinevad, tuleb sõna reeglite järgi vormistada tsitaatsõnana. Leidub aga rühm võõrsõnu, mille hääldus ei vasta kirja­pildile. Näiteks võib tuua vormid nagu *gala*, mille levinud häälduskuju on [gaala], *karate*, mille levinud häälduskuju on [karatee], *plov*, mille levinud häälduskuju on [ploff] ja [plohv], *tsunami*, mille levinud häälduskuju on [tsunaami], ja *polügoon*, mille levinud häälduskuju on [polügon]. Tsitaatsõna *jazz* levinud häälduskuju on [jats]. Seepärast on otstarbekas normingutena fikseerida ka hääldusmugandid *gaala*, *jats*, *karatee*, *polügon*, *plohv*, *tsunami*. Lisatud tabelis on uurimistöo tulemused – tegeliku kasutuse näited jm info –, millel otsus põhineb.

Tabel. Kirjapildi- ja häälduserinevusega (ning muutmisprobleemiga) võõrsõnad

Sõnakuju ÕS 2018-s ¹ ja selle sagedus ÜK 2021-s ²	Sõnakuju ÜS 2022-s ³ ja selle sagedus ÜK 2021-s	Hääldus	Paralleel-variant ja selle sagedus ÜK 2021-s	Selgitus
gala 16 459	gala, gaala	[gaala]	gaala 777	Hääldatakse pigem [gaala], kirjapilt kipub selle mõjul muutuma
jats (argi) 166 džäss 5699	džäss 5699, <i>jazz</i> 24 163, sh nimed jm n-ö müra	[j`ats], [džäss]	<i>jazz</i>	<i>Jats</i> on sõna <i>jazz</i> mugand. Muusikud eelistavad kirjakuju <i>jazz</i> hääldusega [jats]. Õigekirjareeglitele selline kasutus ei vasta. Püstkirjas <i>jazz</i> on muusikutelt alguse saanud ja nüüdseks rohkelt kasutatav kirjakuju. Õigekirjareeglite järgi tuleks see kirjutada aga tsitaatsõnana kaldkirjas <i>jazz</i> ja hääldada [džääz]

¹ ÕS 2018 = Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS 2018. Toim Maire Raadik. Koost Tiiu Erelt, TiinaLeemets, Sirje Mäearu, M. Raadik. Eesti Keele Instituut. Tallinn: EKSA.

² ÜK 2021 = Eesti keele ühendkorpus 2019. Koost Kristina Koppel, Jelena Kallas. <https://doi.org/10.15155/3-00-0000-0000-0000-08565L>.

³ ÜS 2022 EKI ühendsõnastik 2022. Eesti Keele Instituut, Sõnaveeb 2022. <https://sonaveeb.ee>.

karate 4570	karate, karatee	[karat'ee v ka'rate]	karatee 86	Käänamisprobleem (<i>seda karatet</i>). Käänamine on seni lähtunud eeldusest, et sõna <i>karate</i> hääldatakse esisilbirõhuga. Levinud hääldus on aga [karat`ee] ja sel juhul käänatakse sarnaselt sõnaga <i>komitee</i> , nt <i>harrastatakse karated</i> . Kuigi kirjapildilt ebareeglipärane, on selline kasutus sage
{plov} → pilaff (looksuludes keelendeid on soovitatav vältida)	plov 423 pilaff 928	[pl`off]	plov 423 ploff 65 plohv 62	Vene keele kaudu tulnud <i>plov</i> ei sobi eesti keele sõnade häälikulise struktuuriga, selle kirjapilt ja hääldus erinevad
polügoon 4728	polügon, polügoon	[p`olügon]	polügon 715	Rõhk on nihkunud esisilbile ja viimane silp lühenenud
tsunami	tsunami 5482; tsunaami	[tsun'ami v tsunaami v ts'unami]	tsunaami 670	Rõhk on esisilbil ja viimane silp lühenenud, aga kasutuses on ka pika järgsilbi ja järgsilbirõhuga sõna

Kasutatud kirjandus

Paet, Tiina. Võõrsõnade kuju normimise probleeme tänapäeva eesti keeles. *Keel ja Kirjandus* 2022, nr 10, lk 923–947.

Paet, Tiina. Võõrsõnade kuju fikseerumine ja semantika eesti keeles. Doktoritöö. Käsikiri koostamisel.